

Mannen på tågtaket – en räddning vid Józsefvárosstationen

Berättelse

Ett tåg som inte fick rulla

Föreställ dig en kall morgon i slutet av november 1944. Vid järnvägsstationen Józsefváros i Budapest står ett långt godståg och väntar på att rulla iväg. I de trånga, mörka vagnarna trängs hundratals ungerska judar. De har drivits dit, ofta efter långa marscher i kylan, och destinationen är ett av nazisternas läger. För de allra flesta innebär resan en säker död. Runt tåget står tyska soldater och beväpnade ungerska pilkorsmän, fast beslutna att ingen ska komma undan. Allt är förberett. Tiden håller på att rinna ut.

En bil i svenska färger

Mitt i denna scen kör en bil fram och stannar – en bil målad i svenska färger. Ur den kliver Raoul Wallenberg, en svensk diplomat som sedan i somras har arbetat outröttligt i Budapest. Han har utvecklat ett helt system för att rädda människor undan Förintelsen: skyddspass, "svenska hus" och ständiga förhandlingar. Med sig har han nu en tjock bunt skyddspass. Dessa dokument, prydda med svenska kronor, stämplor och underskrifter, intygar att innehavaren står under svenskt skydd. Juridiskt sett är de nästan värdelösa. Men de ser så officiella ut att soldater gång på gång tvekar och låter människor gå.

Upp på taket

Det som händer härnäst har berättats av Sándor Ardai, en av Wallenbergs chaufförer. Wallenberg gör något som nästan ingen skulle ha vågat. Han klättrar upp på godstågets tak och börjar dela ut skyddspass genom de dörrar och öppningar som ännu inte är förseglade. Inifrån vagnarna sträcks händer ut mot honom, och han lägger ett pass i hand efter hand, så snabbt han kan.

De tyska soldaterna ropar åt honom att klättra ner. Han ignorerar dem. Pilkorsmännen börjar skrika och skjuta för att skrämja bort honom. Ändå träffar inte en enda kula. Enligt Ardai siktar männen medvetet över Wallenbergs huvud, eftersom de är så imponerade av hans mod att de inte vill döda honom. Wallenberg låter sig inte stoppas. Lugnt och metodiskt fortsätter han att dela ut pass, som om kulorna inte fanns och som om han hade all rätt i världen att stå där.

Ner från tåget, in i bilarna

När det sista passet är utdelat ropar Wallenberg åt alla som håller ett pass i handen att lämna tåget. De ska gå till bilarna som står parkerade intill stationen, allesammans i svenska färger. Förvirrade och chockade tittar soldaterna på, men de griper inte in. På så sätt förs flera dussin människor bort från ett tåg som annars hade rullat mot lägren. Ardai mindes senare att tyskarna och pilkorsmännen var så förbluffade att de helt enkelt lät Wallenberg göra det.

Vad scenen säger oss

Scenen vid Józsefváros är bara ett av många liknande ögonblick den hösten. Wallenberg och hans medarbetare gick gång på gång ut till stationer och dödsmarscher för att dra människor ur kolonnerna. Men just denna bild – diplomaten på tågtaket, lugn mitt i skotten – har blivit en symbol. Den fångar något centralt i hans gärning.

Wallenberg hade inga vapen och ingen armé. Hans verktyg var papper, beslutsamhet och förmågan att uppträda med en sådan självklar auktoritet att även hans motståndare tvekade. Han spelade rollen av den som hade makten, och i förvirringen som rådde fungerade det ofta. Bakom det iskalla lugnet fanns naturligtvis fruktan – han visste mycket väl att vilket skott som helst kunde vara hans sista. Just därför är berättelsen så stark. Den handlar inte om en orädd hjälte utan känslor, utan om en människa som kände rädslan och ändå valde att handla. Och kanske är det den verkliga innebörden av mod: inte att sakna rädsla, utan att göra det rätta trots den.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
ett godståg	ett tåg som vanligtvis fraktar varor, inte människor
trängas	stå mycket tätt, många på liten plats
en destination	den plats dit en resa går
beväpnad	utrustad med vapen
en pilkorsman	medlem i Pilkorset, ett ungerskt nazistparti
outtröttlig	som arbetar hårt utan att ge upp
Förintelsen	nazisternas systematiska mord på judar under andra världskriget
ett skyddspass	ett dokument som intygade svenskt skydd för innehavaren
intyga	bekräfta skriftligt att något är sant
en innehavare	den person som har eller äger något
förseglad	stängd så att den inte kan öppnas
metodisk	som arbetar lugnt, ordnat och steg för steg
en kolonn	här: en lång rad av människor som tvingas gå
auktoritet	Hon hade en naturlig auktoritet som fick alla att lyssna.
en innebörd	en djupare betydelse av något

Läsförståelsefrågor

---

1. Vad var det allvarliga med tåget vid Józsefvárosstationen?
  1. Det var trasigt och kunde inte köra
  2. Det skulle föra hundratals judar mot ett läger och säker död
  3. Det var fullt med varor som skulle till Sverige
2. Varför fungerade skyddspassen, trots att de juridiskt var nästan värdelösa?
  1. De var underskrivna av Sveriges kung
  2. De såg så officiella ut att soldater tvekade
  3. De gav rätt till gratis tågresa
3. Vad gjorde Wallenberg när han kom fram till tåget?
  1. Han förhandlade lugnt med befälet inne i stationshuset
  2. Han klättrade upp på tågets tak och delade ut pass genom öppningarna
  3. Han ringde till den svenska regeringen
4. Varför träffade inte ett enda skott Wallenberg, enligt Arday?
  1. Han gömde sig mellan vagnarna
  2. Pilkorsmännen siktade medvetet över hans huvud av beundran för hans mod
  3. Gevären var oladdade
5. Vad hände med de människor som fick ett skyddspass?
  1. De fick stanna kvar i vagnarna
  2. De lämnade tåget och gick till bilarna i svenska färger
  3. De fördes till ett annat tåg
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
  1. Wallenberg kom till stationen i en bil målad i svenska färger.
  2. Wallenberg klättrade ner direkt när tyskarna beordrade det.
  3. Wallenberg räddade exakt tusen människor från just detta tåg.
7. Förklara med egna ord vad ett skyddspass var och varför det kunde rädda liv. (öppen fråga)
8. Texten säger att Wallenbergs "verktyg var papper, beslutsamhet och förmågan att uppträda med auktoritet". Förklara vad som menas.
9. Varför har just denna scen – diplomaten på tågtaket – blivit en symbol för Wallenbergs gärning, tror du?
10. I sista stycket står det: "kanske är det den verkliga innebörden av mod: inte att sakna rädsla, utan att göra det rätta trots den." Håller du med? Motivera. (öppen fråga)

11. Scenen är en närbild av ett enda ögonblick. Varför kan en sådan närbild ibland säga mer än en lång sammanfattning av ett helt liv?

Diskussionsfrågor

- Wallenberg hade varken vapen eller armé, ändå stoppade han ett tåg. Vad var det som gjorde det möjligt?
- Texten skiljer mellan att vara orädd och att vara modig. Vilken sorts mod beundrar du mest, och varför?
- Soldaterna hade makt att stoppa Wallenberg men gjorde det inte. Vad säger det om hur människor agerar i grupp och under press?
- Finns det personer i vår egen tid som visar liknande civilkurage? Vilka, och på vilket sätt?
- **Skriv (4 meningar):** Skriv om ett tillfälle då en person – känd eller okänd – valde att göra det rätta trots en risk. Förklara varför du tycker att handlingen var modig.